

Het VN-verdrag voor mensen met een verstandelijke beperking: aanbevelingen voor gemeenten en zorgaanbieders

In februari en maart 2020 heeft KansPlus in een zestal regio's bijeenkomsten georganiseerd voor belangenbehartigers van mensen met een verstandelijke beperking. Uitnodigingen voor deze bijeenkomsten zijn verzonden naar gemeenteraadsleden, leden van cliëntenraden van zorginstellingen, leden van medezeggenschapsraden van speciaal onderwijs, leden adviesraden sociaal domein en mensen die lokaal actief zijn in overige belangenorganisaties voor mensen met een verstandelijke beperking.

Centraal agendapunt van deze bijeenkomsten was de uitwerking van het VN-verdrag voor de rechten van mensen met een handicap, speciaal voor mensen met een verstandelijke beperking.

Op basis van de discussies tijdens deze bijeenkomsten komen we met de volgende aanbevelingen voor gemeenten en zorgaanbieders:

Gemeenten zijn ook verantwoordelijk voor mensen die wonen in Wlz-voorzieningen

De gemeente is als lokale overheid verantwoordelijk voor de realisatie van het VN-verdrag voor mensen met een beperking die in de gemeente wonen. De verantwoordelijkheid geldt niet alleen voor mensen die wonen in het sociaal domein en zorg krijgen vanuit de Wmo, maar ook voor mensen die wonen in woningen en op instellingsterreinen van Wlz-zorgaanbieders. Gemeenten dienen gericht beleid te maken en middelen ter beschikking te stellen om de rechten van deze specifieke groep mensen te waarborgen.

Veel gemeenten blijken dit niet te beseffen en weten ook nauwelijks waar mensen met een verstandelijke beperking in de gemeente wonen en wat hun behoeften en wensen zijn in relatie tot de bepalingen van het verdrag.

Aanbevelingen:

- Stel als gemeentebestuur nadrukkelijk vast dat bewoners van Wlz voorzieningen net als andere inwoners van de gemeente recht hebben op naleving van het VN-verdrag en dat de gemeente hier een verantwoordelijkheid in heeft.
- Inventariseer samen met Wlz zorgaanbieders waar deze mensen met een verstandelijke beperking wonen.
- Ga met de mensen, hun naasten en de begeleiding in gesprek om te inventariseren welke behoeftes en wensen ze hebben ten aanzien van de bepalingen van het verdrag.
- Ontwikkel gericht beleid voor deze doelgroep en stem daarover af met Wlz zorgaanbieders in de gemeente.

Kijk naar de mens met een verstandelijke beperking in al zijn aspecten

Volwassenen met een verstandelijke beperking hebben doorgaans niet dezelfde cognitieve kwaliteiten als de doorsnee burger en ze hebben op emotioneel en sociaal vlak ook andere

kwaliteiten en behoeftes. Dit heeft tot gevolg dat algemene maatregelen in het kader van het VN-verdrag voor deze doelgroep niet per definitie ook toereikend zijn. Geconstateerd wordt dat bij het beleid en de realisatie van voorzieningen zoals woningen en arbeid, zowel bij gemeenten als zorgaanbieders, vooral gekeken wordt naar de formele leeftijd. Er wordt onvoldoende rekening gehouden met de verminderde cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van de mensen.

Aanbevelingen:

- Stem het beleid en het aanbod aan voorzieningen niet alleen af op de leeftijd van de mensen, maar ook op hun cognitieve mogelijkheden en hun sociaal-emotionele behoeftes.
- Bevrraag mensen met een verstandelijke beperking en hun naasten wat ze nodig hebben om zingeving te kunnen ervaren.

Recht op onderwijs en arbeid, en mogelijkheden zich te ontwikkelen

Het verdrag spreekt van het recht op onderwijs voor kinderen met een handicap. Een kenmerk van kinderen (en volwassenen) met een verstandelijke beperking is dat ze zich minder snel ontwikkelen dan kinderen met normale cognitieve vaardigheden. Ze hebben meer jaren nodig om hun kwaliteiten volledig te kunnen ontplooiën en om te ontdekken wat ze willen en aankunnen in het leven. Dat betekent dat de formele leeftijd niet het criterium mag zijn voor het verlaten van de school zonder dat daar een andere voorziening op volgt waar de mensen zich verder kunnen ontwikkelen als ze daar mogelijkheden en behoefte aan hebben. We zien nu dat jongeren met een lichte verstandelijke beperking als ze 18 zijn de school moeten verlaten. Als ze qua praktische vaardigheden in aanmerking zouden kunnen komen voor een baantje, belanden ze vervolgens in het kader van de participatiewet op de bank thuis, omdat er nauwelijks geschikte werkplekken zijn. En als er al een baan te vinden is, is dat vaak eenvoudig werk waar geen beroep wordt gedaan op andere dan de werkgerelateerde vaardigheden en kwaliteiten.

Aanbevelingen:

- Ga in gesprek met scholen voor passend onderwijs en bevorder dat jongeren met een verstandelijke beperking ook na hun 18de nog zo lang mogelijk naar school kunnen gaan als ze dat wensen.
- Realiseer als gemeente samen met zorgaanbieders mogelijkheden voor dagbesteding voor jongeren met een lichte verstandelijke beperking waar ze hun kwaliteiten verder kunnen ontwikkelen en kunnen ontdekken wat ze willen in het leven.

Inclusie is meer dan participeren in de gewone samenleving

De gangbare uitleg van de begrippen inclusie en participatie is te weinig genuanceerd en scheert iedereen met een beperking over één kam. De diepere betekenis van inclusie is dat je je op een zingevende manier deel voelt van een samenleving met anderen. Dat hoeft niet perse de open samenleving te zijn waar vaak aan gedacht wordt. Voor sommigen is een samenleving met vier mensen al te onoverzichtelijk om zich daar verbonden met de anderen te voelen.

Om het begrip inclusie daadwerkelijk inhoud te geven, moet vanuit het individu gekeken worden welke vorm van samen-leven met anderen zin kan geven aan zijn bestaan. Dat geldt zowel voor wonen, woonomgeving, onderwijs, dagbesteding, arbeid en recreatie.

Aanbevelingen:

- Neem nadrukkelijk als uitgangspunten voor het beleid dat aan begrippen als inclusie, participatie en samenleving op een genuanceerde manier invulling wordt gegeven, denkend vanuit wat mensen met uiteenlopende behoefteprofielen nodig hebben.
- Ontwikkel samen, gemeenten en zorgaanbieders, een breed aanbod op het gebied van wonen, onderwijs, dagbesteding, arbeid en recreatie dat aansluit op de diversiteit in de behoefteprofielen.

Zingevende ontmoetingen en samen-leven

Samen-leven en ontmoetingen hebben met anderen die zin kunnen geven aan je leven is voor iedereen belangrijk. Maar de zingevende ontmoeting komt niet altijd vanzelf tot stand en verloopt niet altijd soepel. Voor bijzondere groepen moet daar gerichte actie voor worden ondernomen. Zelfs in woongroepen waar mensen dagelijks samen leven zien we dat mensen soms langs elkaar heen leven. Ze komen elkaar wel tegen, maar zonder elkaar echt te ontmoeten. De zorg is vooral op het individu gericht en te weinig ook op de sociale dynamiek in een groep.

In beschutte leefomgevingen zien we steeds meer voorbeelden dat door middel van 'omgekeerde integratie' de ontmoeting tussen mensen zonder en mensen met een beperking bevordert wordt. Maar we zien ook beschutte leefomgeving waar buiten de woningen nauwelijks ontmoetingen zijn.

Aanbevelingen:

- Stimuleer dat teams van woonvoorzieningen en activiteitengroepen naast de individuele begeleiding van mensen, ook nadrukkelijk werken aan het bevorderen van zingevende interacties met groepsgenoten.
- Zorgaanbieders die een beschutte leefomgeving beheren, kunnen samen met de gemeente plannen maken om buiten de woningen zingevende ontmoetingen te bevorderen tussen mensen met een verstandelijke beperking onderling en met mensen zonder beperking.

Maak woonkeuze mogelijk

Het verdrag zegt dat mensen moeten kunnen wonen waar ze wensen. In het verlengde van de bovengenoemde diversiteit betekent dat onder andere dat mensen die dat wensen (of voor wie dat door naasten wenselijk wordt geacht) de mogelijkheid moeten hebben om in groepsverband te wonen en in een beschutte leefomgeving. Maar het moet ook mogelijk zijn om in de open samenleving een woonplek te hebben. Voor ouders die gezamenlijk een wooninitiatief willen starten is het echter zeer moeilijk om een geschikte woning of bouwlocatie voor een woning te vinden.

Aanbevelingen:

- Bied vanuit de gemeente actieve ondersteuning aan ouderinitiatieven die een woning/locatie zoeken om hun wooninitiatief gestalte te geven.
- Bemiddel zo nodig bij woningcorporaties die hier iets in kunnen betekenen.

Recreatie

Recreatie in de vorm van deelname aan clubactiviteiten of individuele recreatieve uitstapjes is niet alleen belangrijk voor het ervaren van kwaliteit van leven. Het biedt ook de mogelijkheid om ontmoetingen met anderen te hebben en om verbinding te ervaren met wat de omgeving te bieden heeft. Zowel voor mensen met een verstandelijke beperking die ondersteuning krijgen vanuit de Wmo als voor mensen die zorg krijgen vanuit de Wlz ontbreekt het in veel plaatsen aan een zingevend aanbod.

Recreatie is geen onderdeel van het verstrekkingspakket in de Wlz; ook niet het vervoer en de begeleiding die mensen nodig kunnen hebben om recreatief bezig te kunnen zijn. Veel mensen met een verstandelijke beperking hebben deskundige en bekende begeleiding nodig bij recreatieve activiteiten. Deze begeleiding moet veelal uit eigen middelen a raison van ±€40 per uur betaald worden, terwijl het voor hen een noodzakelijke mobiliteitsvoorziening is.

Aanbevelingen:

- Erken dat deel kunnen nemen aan recreatieve activiteiten een essentiële vorm is van participatie in de samenleving en daarmee valt onder het VN-verdrag. Het is daarmee dus ook een verantwoordelijkheid van de gemeente.
- Faciliteer vanuit de gemeente recreatieve activiteiten voor mensen met een verstandelijke beperking met financiële ondersteuning en waar nodig beschikbaar stellen van ruimten.
- Maak gebruik van de kennis en inzet van cliëntenorganisaties en vrijwilligersorganisaties bij het realiseren van het aanbod.
- Erken en financier noodzakelijke begeleiding als een noodzakelijke mobiliteitsvoorziening, vergelijkbaar met mobiliteitsvoorzieningen voor mensen met een fysieke beperking.

Toegankelijkheid

Bij toegankelijkheid in het kader van het VN-verdrag wordt doorgaans gedacht aan rolstoeltoegankelijkheid voor mensen met een fysieke beperking of toegankelijkheid voor slechtzienden. Mensen met een verstandelijke beperking ervaren veelal andere belemmeringen in het kader van toegankelijkheid, zoals onduidelijke bewegwijzering in gebouwen, onbegrijpelijk taalgebruik, te snelle communicatie.

Aanbeveling:

- Analyseer samen met ervaringsdeskundigen met een verstandelijke beperking de beperking die ze ervaren en maak een verbeterplan voor de knelpunten die naar voren komen. Dit verbeterplan moet zowel betrekking hebben op gebouwen van de gemeente zelf, op de openbare ruimte, culturele voorzieningen en zoveel als mogelijk ook op winkels.

Vervoer

Hoewel er de laatste jaren veel verbeterd is in het gehandicaptenvervoer zijn er nog steeds knelpunten die moeten worden opgelost. Door beperking in de afstand tussen wonen en dagbesteding krijgen mensen die behoefte hebben aan een dagbesteding die buiten de km-grens ligt niet wat ze nodig hebben. Mensen die wekelijks vervoer nodig hebben om naar recreatieve activiteiten te gaan raken snel door hun jaarlijks toegestane kilometers. Zeker als ze wonen in gemeenten met verspreid liggende kernen, waar niet in iedere kern de gewenste recreatiemogelijkheden aanwezig zijn.

Aanbevelingen:

- Maak een vervoerskosten regeling die zowel rekening houdt met de wekelijkse vervoersbehoefte in het kader van deelname aan recreatieve activiteiten als met de algemene vervoersbehoefte in het kader van familiebezoek en dergelijke.
- Houd met eigen bijdragen rekening met de lage inkomens die mensen met een verstandelijke beperking hebben.

16-4-2020
Bestuur KansPlus